

KONTINENTAL YEVROPA HUQUQIY TIZIMLARIDA KORPORATSIYA HUQUQI

Ermatov Shohabbos Ro'ziboy o'g'li

Ijtimoiy fanlar fakulteti Biznes huquqi yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur tezisda kontinental Yevropa huquqiy tizimlarida korporatsiya huquqining asosiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Xususan, korporatsiyaning huquqiy maqomi, kapital va javobgarlik tizimi, ikki pog'onali boshqaruv modeli hamda davlat nazoratining o'rni konkret misollar asosida yoritiladi. Shuningdek, Yevropa Ittifoqi doirasida korporativ huquqni uyg'unlashtirish jarayonlari, zamonaviy tendensiyalar va amaliy muammolar ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqot natijasida kontinental modelning barqarorlikka yo'naltirilganligi va uning global iqtisodiy sharoitlarda transformatsiyalanib borayotgani aniqlanadi.

Kalit so'zlar: kontinental huquq tizimi, korporatsiya huquqi, yuridik shaxs, aksiyadorlik jamiyati, GmbH, AG, korporativ boshqaruv, two-tier system, kapital, javobgarlik, stakeholder yondashuvi, Yevropa Ittifoqi, Societas Europaea, korporativ nazorat

Abstract: This thesis analyzes the main features of corporate law in the continental European legal system. It examines the legal status of corporations, capital and liability systems, corporate governance models, and the role of state regulation. The study also highlights harmonization processes within the European Union and current development trends.

Keywords: continental legal system, corporate law, legal entity, corporate governance, capital, liability, European Union

Аннотация: В данной работе анализируются основные особенности корпоративного права в континентальной правовой системе Европы. Рассматриваются правовой статус корпораций, система капитала и ответственности, модели корпоративного управления и роль государственного регулирования. Также освещаются процессы гармонизации в рамках Европейского союза и современные тенденции развития.

Ключевые слова: континентальная правовая система, корпоративное право, юридическое лицо, корпоративное управление, капитал, ответственность, Европейский союз

KIRISH

Kontinental Yevropa huquqiy tizimlarida korporatsiya huquqi fuqarolik huquqi (civil law) an'analari asosida shakllangan bo'lib, u kodifikatsiyalashgan normativ-huquqiy hujjatlar orqali tartibga solinadi. Mazkur tizimda korporatsiyalar faoliyati qat'iy huquqiy normalar, davlat nazorati va manfaatlar muvozanati tamoyillari asosida rivojlanadi. Germaniya, Fransiya, Italiya va boshqa Yevropa davlatlarida korporativ munosabatlar aniq qonunlar bilan tartibga solinib, korporatsiya ichki tuzilmasi, boshqaruvi va javobgarligi tizimli tarzda belgilanadi.

Asosiyqism: Kontinental huquq tizimida korporatsiya huquqining muhim elementi sifatida kapitalni himoya qilish prinsipi alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuv kreditorlar manfaatlarini ta'minlash va korporativ barqarorlikni mustahkamlashga qaratilgan. Xususan, Germaniya qonunchiligida Gesellschaft mit beschränkter Haftung (GmbH) uchun minimal ustav kapitali 25 000 yevro, Aktiengesellschaft (AG) uchun esa 50 000 yevro miqdorida belgilangan bo'lib, bu talablar korporatsiyaning moliyaviy barqarorligini kafolatlashga xizmat qiladi [1, 156-b.].

Javobgarlik tizimi doirasida aksiyadorlar faqat o'z ulushi miqdorida tavakkal qiladi, ya'ni ularning shaxsiy mol-mulki korporatsiya majburiyatlari bo'yicha javobgarlikka tortilmaydi. Biroq direktorlar va boshqaruv organlari a'zolari noto'g'ri yoki ehtiyotsiz boshqaruv qarorlari uchun shaxsiy javobgarlikka tortilishi mumkin. Bu holat kontinental tizimda boshqaruv organlari faoliyatiga nisbatan yuqori talablar qo'yilganligini ko'rsatadi [2, 201-b.].

Korporativ nazorat masalasida kontinental Yevropa davlatlarida davlatning roli sezilarli darajada yuqori bo'lib qolmoqda. Korporatsiyalar faoliyati ro'yxatdan o'tkazuvchi organlar, moliyaviy nazorat institutlari hamda majburiy audit tizimi orqali tartibga solinadi. Germaniyada yirik kompaniyalar majburiy ravishda mustaqil auditdan o'tadi, Fransiyada esa moliyaviy hisobotlar qat'iy standartlar asosida yuritiladi [3, 98-b.]. Ushbu mexanizmlar shaffoflikni ta'minlash, investorlar ishonchini oshirish va moliyaviy intizomni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kuchli tartibga solish tizimi ayrim hollarda byurokratik to'siqlarni ham yuzaga keltiradi.

Kontinental huquq tizimining yana bir muhim xususiyati — manfaatlar muvozanatini ta'minlashga qaratilgan yondashuvdir. Bu tizimda faqat aksiyadorlar manfaatlari emas, balki xodimlar, kreditorlar va jamiyat manfaatlari ham inobatga olinadi. Mazkur model ilmiy adabiyotlarda "stakeholder approach" sifatida tavsiflanadi [4, 145-b.]. Germaniyada ishchilar vakillarining kuzatuv kengashida ishtirok etishi bu prinsipning amaliy ifodasidir. Natijada korporativ qarorlar faqat iqtisodiy manfaatlarga emas, balki ijtimoiy omillarga ham asoslanadi, bu esa uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlaydi.

Kontinental Yevropa huquq tizimida korporativ huquqni rivojlantirishda Yevropa Ittifoqining roli muhim ahamiyatga ega. Ittifoq doirasida korporativ huquqni uyg'unlashtirish maqsadida bir qator direktivalar qabul qilingan.

Jumladan, birinchi direktiva kompaniyalarni ro'yxatdan o'tkazish tartibini belgilasa, ikkinchi direktiva kapitalni himoya qilishga qaratilgan, yettinchi direktiva esa konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tartibga soladi [5, 67-b.].

Bundan tashqari, Yevropa Ittifoqida Societas Europaea (SE) shakli joriy etilgan bo'lib, u transmilliy korporatsiyalar uchun yagona huquqiy model sifatida xizmat qiladi. SE modeli kompaniyalarga bir nechta davlat hududida yagona korporativ tuzilma asosida faoliyat yuritish imkonini beradi va bu global iqtisodiy integratsiyani kuchaytiradi [6, 123-b.].

Amaliyotda esa kontinental tizim bir qator muammolar bilan yuzlashmoqda. Jumladan, yuqori darajadagi byurokratik tartiblar, ustav kapitaliga qo'yiladigan qat'iy talablar va qaror qabul qilish jarayonining murakkabligi kichik va o'rta biznes rivojiga ma'lum darajada to'sqinlik qilmoqda.

Shu bilan birga, zamonaviy tendensiyalar korporativ huquqni transformatsiya qilmoqda. Raqamli iqtisodiyot sharoitida korporatsiyalar faoliyatini huquqiy tartibga solish, ESG (ekologik, ijtimoiy va boshqaruv) standartlarini joriy etish hamda korporativ shaffoflikni oshirish asosiy yo'nalishlardan biriga aylanmoqda [7, 210-b.].

Kontinental Yevropa huquq tizimida korporatsiyalar faoliyatida oshkoralik (transparency) va hisobotlilik (accountability) prinsiplari muhim o'rin egallaydi. Kompaniyalar har yili moliyaviy hisobotlarni e'lon qilishi va ularni mustaqil auditorlar tomonidan tekshirtirishi majburiy hisoblanadi.

Bu holat investorlar va kreditorlar uchun ishonchli axborot manbaini yaratadi hamda bozor iqtisodiyotida sog'lom raqobat muhitini shakllantiradi [3, 121-b.].

Bundan tashqari, kontinental huquq tizimida korporativ nizolarni hal etish mexanizmlari ham aniq belgilangan. Aksiyadorlar o'z huquqlari buzilgan taqdirda sudga murojaat qilish, boshqaruv organlari qarorlarini bekor qilish yoki kompensatsiya talab qilish huquqiga ega.

Ayniqsa Germaniya va Fransiya amaliyotida minoritar aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilishga alohida e'tibor qaratiladi, bu esa korporativ boshqaruvning adolatli va muvozanatli bo'lishini ta'minlaydi [2, 167-b.].

Shuningdek, zamonaviy bosqichda raqamlashtirish jarayonlari korporativ huquqqa ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Elektron ovoz berish, onlayn aksiyadorlar yig'ilishlari va raqamli hujjat aylanishi tizimlari joriy etilishi boshqaruv jarayonlarini soddalashtirib, samaradorlikni oshirmoqda.

Bu esa kontinental huquq tizimining an'anaviy qat'iyiligini saqlagan holda, uning zamonaviy talablar asosida yangilanayotganini ko'rsatadi [7, 233-b.].

Xulosa: Kontinental Yevropa huquqiy tizimlarida korporatsiya huquqi qat'iy normativ asosga ega bo'lib, u kapitalni himoya qilish, manfaatlar muvozanatini ta'minlash va davlat nazoratini kuchaytirishga yo'naltirilgan.

Ushbu model korporativ barqarorlik va ishonchlilikni ta'minlaydi, biroq uning moslashuvchanligi nisbatan cheklangan. Shu bilan birga,

Yevropa Ittifoqi doirasidagi uyg'unlashuv jarayonlari hamda zamonaviy iqtisodiy tendensiyalar ta'sirida mazkur tizim bosqichma-bosqich transformatsiyalanib, global iqtisodiy muhitga moslashib bormoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Armour J., Hansmann H., Kraakman R. Agency Problems and Legal Strategies. – Oxford: Oxford University Press, 2009.
2. Davies P. Principles of Modern Company Law. – London: Sweet & Maxwell, 2016.
3. Eidenmüller H. The European Company (SE). – Oxford: Oxford University Press, 2013.
4. European Commission. EU Company Law Directives. – Brussels: European Commission, 2017.
5. Hopt K. Comparative Corporate Governance. – Oxford: Oxford University Press, 2011.

6. Kraakman R., Armour J., Davies P., Enriques L., Hansmann H., Hertig G., Kanda H., Pargendler M., Ringe W., Rock E. The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach. – Oxford: Oxford University Press, 2017.
7. OECD. G20/OECD Principles of Corporate Governance. – Paris: OECD Publishing, 2015.